

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БІОЛОГІЇ ТА МЕДИЦИНИ

Матвійчук О.А.

к.б.н., доцент кафедри біології

Маковецька О.В.,

студент СВО магістр, спеціальність Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Глига А.Д.,

студент СВО магістр, спеціальність Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Бутківська А.О.,

студент СВО магістр, спеціальність Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Юрченко Р.С.,

студент СВО магістр, спеціальність Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

СКЛАД ГЕРПЕТОФАУНИ ЗАПЛАВИ р. ПОСТОЛОВА

З метою моніторингу стану природних екосистем Вінниччини були заплановані і здійснені спеціальні обліки видової структури герпетофауни русла р. Постолової (ліва притока р. Південний Буг), системи ставків, влаштованих на ній та на їхніх берегах. Обрана для моніторингу ділянка знаходиться на східній околиці с. Іванів Хмільницького району. За результатами обліків, проведених в різні сезони 2022-2023 років були виявлені 10 видів земноводних (Amphibia), що належать до 9 родів, 6 родин, 2 рядів і 3 видів плазунів (Reptilia), об'єднаних до 3 родів, 3 родин і 2 рядів (табл. 1). Усі відмічені види зареєстровані також на прилеглих територіях і в інших районах області [1, 2].

Таблиця 1. Герпетофауна акваторії р. Постолова, ставків та прилеглих біотопів

№	Вид	Тип стації	Відносна чисельність	Охоронний статус	
				IUCN	БК
Ряд Хвостаті земноводні Caudata Fisher von Waldheim, 1813 Родина Саламандрові Salamandridae Goldfuss, 1820 Рід Малий (Гладенький) тритон <i>Lissotriton</i> Bell, 1839					
1	Тритон звичайний <i>Lissotriton vulgaris</i> (Linnaeus, 1758)	річка акваторія ставків	R	LC	III
Рід Великий тритон <i>Triturus</i> Rafinesque, 1815					
2	Тритон гребінчастий <i>Triturus cristatus</i> (Laurenti, 1768)	акваторія ставків	RR	LC	II
Ряд Безхвості земноводні Anura Fisher von Waldheim, 1813 Родина Кумкові Bombinatoridae Gray, 1825 Рід Кумка <i>Bombina</i> Oken, 1815					
3	Кумка червоночерева <i>Bombina bombina</i> (Linnaeus, 1761)	акваторія ставків, калюжі	C	LC	II
Родина Ропухові Bufonidae Gray, 1825 Рід Ропуха <i>Bufo</i> Garsault, 1764					
4	Ропуха звичайна <i>Bufo bufo</i> (Linnaeus, 1758)	ліс, луки	C	LC	III
Рід Зелена ропуха <i>Bufotes</i> (Laurenti, 1768)					
5	Ропуха зелена <i>Bufotes viridis</i> Laurenti, 1768	луки	RR	LC	II
Родина Райкові Hylidae Rafinesque, 1815 Рід Райка <i>Hyla</i> Laurenti, 1768					

6	Райка східна <i>Hyla orientalis</i> Bedriaga, 1890	ліс, луки, річка, акваторія і береги ставків	R	LC	II
Родина Жаби-землянки Pelobatidae Bonaparte, 1850 Рід Землянка Pelobates Wagler, 1830					
7	Землянка звичайна <i>Pelobates fuscus</i> (Laurenti, 1768)	луки	R	LC	II
Родина Жаб'ячі Ranidae Batsch, 1796 Рід Зелена (Водяна) жаба Pelophylax Fitzinger, 1843					
8	Жаба їстівна <i>Pelophylax kl. esculentus</i> (Linnaeus, 1758)	річка акваторія ставків	CC	-	III
9	Жаба озерна <i>Pelophylax ridibundus ridibundus</i> (Pallas, 1771)	річка акваторія ставків	CC	LC	III
Рід Бура (Трав'яна) жаба Rana Linnaeus, 1758					
10	Жаба трав'яна <i>Rana temporaria temporaria</i> Linnaeus, 1758	ліс	C	LC	III
Ряд Черепахи Testudines Batsch, 1788 Родина Прісноводні черепахи Emydidae Gray, 1825 Рід Болотяна черепаха Emys Dumeril, 1806					
11	Черепаха болотяна <i>Emys orbicularis orbicularis</i> Linnaeus, 1758	річка акваторія ставків	R	NT	II
Ряд Лускати Squamata Oepel, 1811 Родина Ящіркові Lacertidae Fitzinger, 1826 Рід Зелена (Справжня) ящірка Lacerta Linnaeus, 1758					
12	Ящірка прудка південна <i>Lacerta agilis chersonensis</i> Andrzejowski, 1832	луки	C	LC	II
Родина Вужеви Colubridae Oepel, 1811 Рід Вуж Natrix Laurenti, 1768					
13	Вуж звичайний <i>Natrix natrix natrix</i> (Linnaeus, 1758)	річка акваторія ставків	C	LC	III

Умовні позначення: *CC* – багаточисельний, *C* – звичайний, *R* – малочисельний, *RR* – рідкісний; *IUCN* – Червоний список Міжнародного союзу охорони природи, *LC* (Least Concern) – вид під невеликою загрозою, *NT* (Near Threatened) – вид близький до загрозливого стану; *БК* – Бернська конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (1979р.), *III* – види, які підлягають охороні, *II* – види, які підлягають особливій охороні.

Земноводні, які були відмічені нами в процесі обліку в акваторії р. Постолової та каскаду ставків на ній, на їхніх берегах, прилеглих луках і узліссі демонструють істотне різноманіття топічних зв'язків. Так, більшість із них впродовж різних сезонів року тісно пов'язані зі ставками і тими ділянками річки, на яких течія виражена слабо. Такими земноводними є озерна *Pelophylax ridibundus ridibundus* (Pal.) та їстівна жаби *Pelophylax kl. esculentus* (L.). Ці ж види демонструють найвищі показники щільності населення в межах біотопу. Вони є важливим компонентом раціону багатьох видів птахів рядів *Ciconiiformes* і *Falconiformes*, зокрема, бугая *Botaurus stellaris* (Linnaeus, 1758), рудої *Ardea purpurea* (Linnaeus, 1766) і сірої чапель *Ardea cinerea* Linnaeus, 1758, чепури великої *Egretta alba* Linnaeus, 1758, білого лелеки *Ciconia ciconia* (Linnaeus, 1758), шуліки чорного *Milvus migrans* (Boddaert, 1783) та деяких інших.

Істотно нижчу щільність населення мали звичайний *Lissotriton vulgaris* (L.) і гребінчастий тритони *Triturus cristatus* (Laur.). Обидва види замешкували ділянки

акваторії річки із слабо вираженою течією, або взагалі без неї. Ці види пов'язані з дослідженими водоймами лише впродовж репродуктивного сезону і відмічаються тут до моменту завершення метаморфозу. Тому вже з кінця червня згадані види нами не відмічались.

У калюжах та на мілководних ділянках ставків, які добре прогриваються, ми виявляли особин кумки червоночеревої *Bombina bombina* (L.).

Подібні біотопи а також ділянки Постолової зі слабо вираженою течією впродовж репродуктивного сезону займають звичайна землянка *Pelobates fuscus* (Laur.), східна райка *Hyla arborea* (L.), зелена *Bufo viridis* (Laur.) і сіра ропухи *Bufo bufo* (L.), трав'яна жаба *Rana temporaria temporaria* L.

По завершенні нересту (квітень – травень) дорослі особини масово відкочовують своїх літніх локацій. Нерідко вони бувають помітно віддаленими від нерестилищ. Частина ж видів займає прилеглі біотопи. Так, на стеблах і листях однолітніх рослин, дерев і чагарників ми відмічали східних райок. Трав'яний покрив лук і узлісь замешкують трав'яні жаби і звичайні ропухи.

Усі виявлені нами земноводні є звичайними, подекуди чисельними видами в межах регіону [2], їхні популяції, відповідно до Червоних списків Міжнародного союзу охорони природи (IUCN), наразі не демонструють загрозового стану (табл. 1). Усі вони включені до додатків II і III Бернської конвенції (1979 р.).

Значно біднішою, у порівнянні з амфібіями, виявилась фауна плазунів дослідженої частини заплави. Крім того, істотно нижчою виявилась і чисельність населення рептилій (табл. 1).

Впродовж року 2 види герпетофауни заплави демонструють тісні топічні зв'язки з акваторією Постолової та системою ставків в її течії. Це, зокрема, черепаха болотяна *Emys orbicularis* L. і вуж звичайний *Natrix natrix natrix* (L.).

Істотно менше пов'язана з водоймами ящірка прудка південна *Lacerta agilis chersonensis* Andrz., яка замешкує луки на лівому (вищому і сухішому) березі р. Постолова та прибережні ділянки ставків, насипні греблі і узбіччя доріг. Високої чисельності не демонструє.

Усі відмічені види включені до додатків II і III Бернської конвенції (1979 р.), а черепаха болотяна – до Червоних списків Міжнародного союзу охорони природи (IUCN) зі статусом NT (Near Threatened) – вид близький до загрозового стану.

Список використаних джерел

1. Матвійчук О.А., Пірхал А.Б., Ремінний В.Ю. Кадастр наземних тетрапод Вінницької області. Вінниця, 2015. 436 с.
2. Матвійчук О.А., Поліщук Т.В. Фауністична структура орнітологічного заказника місцевого значення «Іваньківський». *Актуальні питання сучасної біологічної науки та методики її викладання у закладах освіти*. Вінниця, 2020. С. 105-115.
3. Ремінний В.Ю., Матвійчук О.А. Природа Вінниччини. Земноводні та плазуни. Вінниця, 2018. 128с.
4. Hudzevich A., Matviichuk O. et all. Degradation risks and prospects for valley and river landscapes conservation in east Podilsk Transnistria (on the example of the Nemiya river). *Visnyk of V.N. Karazin Kharkiv National University*. 2023. №58. P. 321-335.